

Perhehuolet painavat päihdepalvelujen asiakkaita

Päihdepalveluja käyttävillä pienten lasten vanhemmilla on monenlaisia lapsen, perheeseen ja vanhemmuuteen liittyviä huolia ja avuntarpeita. Tämä haastaa kehittämään palveluja ja yhteistyötä.

Lapsista ja perheestä kysyminen on ensisijainen lähtökohta autettaessa vanhempia ja perheitä. Monissa päihdehoitoyksiköissä asiakkaiden lapsista kysytään kuitenkin harvoin eikä sen nähdä olevan edes tarpeen. Etenkin miesasiakkaiden kohdalla lapsista kysyminen saatetaan ohittaa. Lasten ja perheen puheeksi ottamiseen on kehitetty työmenetelmiä, jotka soveltuvat hyvin myös päihdehoitoon.

Tuoreessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja A-klinikkasäätiön tutkimusraportissa (Perälä ym. 2014) on kuvattu pienten lasten vanhempien avun ja tuen tarpeita, avun saamista ja osallisuutta perheessä ja palvelutilanteessa sekä kokemuksia yhteistoiminnasta.

Tutkimukseen osallistui 34 laitostuotusjaksolla olevaa vanhempaa ja 132 päihdehoitoyksiköiden työntekijää eri puolelta maata. Työntekijöistä kolme neljäsosaa toimi esimiestehtävissä. Puolet työskenteli avomuotoisissa ja puolet laitosmuotoisissa sekä puolet julkisen ja puolet yksityisen palveluntuottajan yksiköissä.

Huolet puheeksi

Päihdepalveluja käyttäneiden pienten lasten vanhempien huolenaiheet liittyvät erityisesti taloudelliseen tilanteeseen, parisuhteeseen, syllisyyden tunteisiin ja lasten hyvinvointiin. Monet vanhemmat ovat huolissaan omista voimavaroistaan. Lähes neljäsosa vanhemmista tunsivat huolta yksinäisyydestä ja vastuun kantamisesta yksin vanhempiana. Huolta aiheuttivat myös ex-puolisot.

Päihdepalveluissa toimivat ammattilaiset kohtaavat näitä huolia usein. Ammattilaisten mukaan vaikeinta on ottaa puheeksi vanhemman kanssa parisuhdeongelmia, avio- tai avoeroon liittyviä huolia, perheessä olevia mielenterveysongelmia ja vakavaa sairautta. Myös syllisyydentunteet, vanhemmuuden taidot ja lapsen tunne-elämään liittyvät huolet koettiin hankaliksi aiheiksi.

Selkeät ohjeet ja toimintatavat auttavat ammattilaisia ottamaan puheeksi vaikeita asioita. Osalla päihdehoi-

toyksiköistä puuttuivat kuitenkin sovitut menettelytavat huolten aiheuttamien tilanteiden ratkaisemiseksi ja toimiin ryhtymiseksi.

Yhteistoiminnan tehostamiselle tarvetta

Monilla päihdehoidossa olleista vanhemmista oli kokemusta moniammatillisesta verkostotyöstä. Vanhemmat olivat kokeneet tapaamisten edistyneen perheen tavoitteiden saavuttamista. He eivät kuitenkaan olleet kokeneet itseään täysin tasavertaisiksi osallistujiksi ja mahdollisuudessa vaikuttaa perheen asioihin oli toivomisen varaa.

Ammattilaisten arvioiden mukaan päihdehoitoyksiköissä lapsiperheiden asioita koskeva yhteistyö toimi parhaiten sosiaalipalvelujen ja opetustoimen kanssa. Sujuvinta yhteistyö oli sosiaaliryöntekijän, lastensuojelun ja perheyöntekijän kanssa. Yhteistyö terveyspalvelujen suuntaan koettiin haasteeksi. Yhteistyön tehostamisen tarvetta nähtiin erityisesti ehkäisevien terveyspalvelujen, kuten äitiys- ja lastenneuvolan sekä kouluterveydenhuollon, suuntaan.

Päihdepalveluja käyttäneiden lapsiperheiden kanssa toimivien tahojen yhteistyö jää usein tiedon vaihtamisen

Lapsiperheille tarjolla olevien palvelujen
tuntemisessa kehittämisen varaa.

TUTKITTUA

Tutkittua-palstalla kerrotaan päihdealan ajankohtaisista tutkimusaiheista.

Vaikeinta on ottaa puheeksi parisuhteen ja perheen ongelmia.

tasolle. Päihdehoitoyksiköiden ammatillisista noin puolet oli sitä mieltä, että eri tahot tuntevat toistensa yksittäisiä palveluja, mutta palvelut suunnitellaan omista lähtökohdista. Noin neljä viidesosaa oli sitä mieltä, että suunnittelussa ei useinkaan käytetä tietoa muiden palveluista eikä päällekkäisiä toimintoja vältetä. Lapsiperheiden palvelut suunnitellaan harvoin yhteistyössä eri tahojen kesken, ja ne muodostavat hyvin harvoin toiminnallisen kokonaisuuden, jota suunnittelee pysyvä moniammatillinen tiimi.

Avomuotoisissa päihdehoitoyksiköissä lapsiperheiden palveluja oli sovitettu yhteen useammin kuin laitospuolitoisissa. Julkisten ja yksityisten palveluntuottajien välillä ei ollut tässä eroja. Mitä enemmän palveluja oli sovittu yhteen, sitä enemmän oli sovittu ja toimintatapoja, kuten sopimista yhteisistä tavoitteista ja käytännöistä.

Päihdeongelmista kärsiviä vanhempia, joilla on lapsiin ja perheeseen liittyviä ongelmia, voidaan auttaa aikaisempaa tehokkaammin sovittamalla yhteen lapsiperheille tarjolla olevia palveluja. Päihde- ja lapsiperhepalveluissa on tärkeää kehittää yhtenäisiä toimintalinjoja ja työvälineitä yhteistoimintaan.

Perheiden näkemykset huomioon

Lapsiperheiden palvelujen kehittämisessä ammatilliset pitivät tärkeänä pönostamista ehkäisevään perhetyöhön, mielenterveyspalvelujen ja lastensuojelun yhteistyön tiivistämistä sekä lapsiperheiden mahdollisuuksia saada apua virka-ajan ulkopuolella. Pienten lasten vanhempien näkemyksissä nousivat esille lisäksi päihdehoitopaikkojen ja lastenhoitopalvelujen lisääminen sekä kriisiapujärjestelmän parantaminen. Erityisesti toivottiin kotiapua ja lapsenhoitoavun saamista kriisitilanteissa sekä enemmän mahdollisuuksia perhehoitoon.

Lapsiperheiden näkemykset tulisi ottaa huomioon päihdepalvelujen kehittämisessä. Päihdehoitoyksiköissä toimivista ammatillisista yli puolet oli sitä mieltä, että pienten lasten vanhemmat eivät ole lainkaan mukana palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä.

Monialaisesti yhteen sovitettujen lasten ja perheiden palvelujen raken-

taminen on palvelujärjestelmän kehittämisen haaste. Tämä edellyttää sitä, että eri toimijat tuntevat toistensa työn ja tarjolla olevat palvelut laaja-alaisesti. Päihdehoitoyksiköissä toimivat ammatilliset tunsivat keskinäisesti lapsiperheille tarjolla olevat erityiset erikoispalvelut, kolmannen ja yksityisen sektorin palvelut sekä erilaiset tutkimuodot. Parhaiten tunnettiin sosiaalityöntekijöiden ja lastensuojelun palvelut sekä toimeentulotukiasiat. Mitä paremmin palvelut tunnettiin, sitä helpommin pystyttiin kohtaamaan lapsiperheiden huolia ja ryhtymään tarvittaviin toimiin sekä tukemaan vanhempien ja perheiden osallisuutta.

Lapsiperheiden palveluja tulee sovittaa yhteen.

Marja-Leena Perälä, Outi Kanste, Nina Halme, Tuuli Pitkänen, Kristiina Kuussaari, Airi Partanen & Sirpa Nykänen: Vanhempi päihdepalveluissa – tuki, osallisuus ja yhteistoiminta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 21/2014. Myös internetissä.

Outi Kanste ja Nina Halme ovat erikoistutkijoita Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella. Tuuli Pitkänen on vanhempi tutkija A-klinikkasäätiössä.